

VASILE BAHNARU
Institutul de Filologie
(Chișinău)

FUNȚIA POETICĂ A POLISEMIEI
ÎN POEZIA LUI GRIGORE VIERU

Încă de la primele sale poezii, poetul Grigore Vieru a surprins cititorul autohton prin simplitatea, prospețimea versului și prin complexitatea gândului exprimat în poemele sale. Această coexistență, paradoxală la prima vedere, a simplității și complexității în versul lui Grigore Vieru se datorează, în primul rând, talentului său poetic nativ și, în al doilea rând, capacității sale inegalabile de mănuire a limbajului literar simplu, lipsit de unități neologice și de ornamente poetice inutile. Încă Mihai Eminescu sublinia că lexicul, inclusiv limba română în genere, este bogat nu atât prin numărul de elemente lexicale, cât prin polisemantismul acestora. În această ordine de idei, urmează să constatăm că Grigore Vieru a știut să valorifice din plin această calitate a limbii române, reușind să exprime cu multă măiestrie poetică cele mai intime și mai profunde sentimente ale spiritului nostru național.

În cele ce urmează vom încerca să demonstrăm cum poetul Grigore Vieru reușește să obțină inefabile efecte stilistice făcând uz de toată gama polisemiei unor unități lexicale dintre cele mai simple, mai cunoscute, care beneficiază de cea mai mare frecvență în poezia lui Grigore Vieru, inclusiv în limba română.

În situația în care poezia lui Grigore Vieru poate fi definită, în ansamblu, drept o sinteză de teme tradiționale ale liricii românești, sublimate în cel mai original mod în forme de o simplitate dezarmantă, ea poate fi calificată, în special cea de până la 1989, drept o poezie a unui mesaj ascuns, încifrat, secret, tainic, ca urmare a extinderii valențelor semantice, inclusiv a polisemiei, ale unor vocabule simple, inofensive, concludent fiind în această ordine de idei polisemantismul unor unități lexicale de tipul *mamă*, *patrie*, *fântână*, *sat*, *țară*, *izvor* etc., care ajung, grație polisemantismului lor exploatat cu mare virtuozitate de poet, să fie sinonimizate cu numele propriu **România**. În acest context, este edificatoare următoarea mărturisire a poetului dintr-un interviu: *Dacă visul unora a fost ori este să ajungă în Cosmos, eu viața întreagă am visat să trec Prutul*. Astfel, de exemplu, în poezia lui Grigore Vieru, chipul **mamei** se relevă în calitate de simbol mesianic al Patriei, al Limbii Române, ori de „jertfă” de întemeiere sau zidire.

Din dorința de refacere a echilibrului original, paradiziac, poetul creează o poezie cu imagini meditative emoționante, purificate de balastul verbal și de invenții poetice avangardiste. Astfel, *mama*, *izvorul*, *pământul*, *satul* și *casa* capătă în lirica lui Grigore Vieru semnificația unor toposuri sacre, în termenii propuși de Mircea Eliade în *Sacrul și profanul*, a unor arhetipuri, în terminologia academicianului Mihai Cimpoi, iar imaginea mamei, care se cristalizează din poeziile sale, capătă aceeași valoare de ființă însuflețitoare a acestor toposuri sau arhetipuri. Dramatismul și organicitatea versurilor sale sunt semnul unui înalt patriotism liric pe care, din păcate, abia acum îl receptăm în tot tragismul său. Cităm cu această ocazie poezia *Făptura mamei*: *Ușoară, maică, ușoară./ C-ai putea să mergi călcând/ Pe semințele ce zboară/ Între ceruri și pământ.// În priviri c-un fel de teamă,/ Fericită totuși ești./ Iarba știe cum te cheamă./ Steaua știe ce gândești*. De altfel, imaginea *semințele care zboară între ceruri și pământ* este de o prospețime extraordinară și exprimă candoarea originală a omului și a universului în genere. Tentativa de reconstituire

a armoniei originare, de identificare poetică a clipei siderale capătă, în poezia *Ca prima oară*, dimensiuni duble de poem sacru și de muzică divină: *Merg pe pământ/ Și sun ca vioara./ Toate îmi par că sânt/ Prima oară./ Ca un copil/ Aștept dimineața./ Până la lacrimi/ Mi-e dragă viața./ Orice splendoare/ Mă doare./ Mă doare-această floare/ Și frumusețea ta./ Și frumusețea ta!! Și-această zi/ Ce mâine nu va mai fi./ Nu va mai fi!! Înflorat spun mama și tata/ De parcă îmi văd părinții/ Prima dată./ Ca un copil/ Aștept dimineața./ Până la lacrimi/ Mi-e dragă viața./ Când mă cuprinzi/ Tremur, ah, toată./ De parcă-aș iubi, iubi/ Prima dată./ Ca un copil/ Aștept dimineața./ Până la lacrimi/ Mi-e dragă viața.* Este evident că Vieru vrea să comunice un mesaj, astfel, vorbind de mama îndurerată, care este fantasma esențială în poezia lui, el are în vedere îndurerata Basarabie. În lirica lui Grigore Vieru femeia – în ipostaza mamei – este înfățișată atât uman, cât și din perspectivă astrală, cerească, aspectul uman fiind preponderent. O altă entitate, căreia poetul i se adresează cu aceeași reverență este satul. Pentru Grigore Vieru, acesta este Marele Învățat, care l-a deprins cu dorul de casă, dorul de câmp, dorul de lume și cel de țară și acest cuvânt simplu, banal chiar, capătă, prin mutații semantice de natură metaforică, dimensiuni lirice inefabile. Așa ne putem explica prezența, ca refren, aidoma unui murmur de dor și jale, a apelativului (la finalul fiecăreia din cele trei strofe), prin intermediul căruia se recunoaște calitatea spirituală a acestei entități: *Satule, floare de zori./ m-ai deprins a fi cu dor./ ... Satule, drag, satule./ Mare învățatule!!! Satule, floare de sară./ M-ai deprins cu dor de țară./ Satule, floare minune./ M-ai deprins cu dor de lume!/ Satule, drag, satule./ Mare învățatule!!! Satule, floare de-a noastră./ M-ai deprins cu dor de casă./ Satule, floare de câmp./ M-ai deprins frumos să cânt!/ Satule, drag, satule./ Mare învățatule!* (Satule). Ca și Blaga odinioară, Grigore Vieru declară că „veșnicia s-a născut la sat”: *Aici, în amurg pe față, ah, simți/ suflarea veciei/ Caldă și odihnitoare/ ca suflarea Mioriței.* (Satul meu).

Sunt de părerea că cea mai reprezentativă calitate a poeziei lui Grigore Vieru rezidă în unitatea stilistică, expresivă, secundată de o pietate ieșită din comun pentru limba română, sentiment ce își are originea în simțirea românească și un acut respect pentru valorile spirituale românești. Astfel, când tratează tema gravă a sacrificiului personal, poetul recurge la ritmul lent, străvechi, al doinei și în această țesătură poetică originală nimic nu se repetă, nimic nu este cunoscut în prealabil, întrucât versul său dispune de o tensiune impresionantă, un mod de rostire neașteptată care produce efecte imediate, fără a apela la simbolistică postmodernistă, cu desăvârșire inutilă într-un context, ca cel din poemul *Doină*: *Eu mor pe cruce pentru ea./ Iar lumea hohotește rea./ Nici nu știu, iată, în chinul meu./ De-am mai trăit!/ Vestește-L, mamă, pe Dumnezeu/ Că am murit!/ Din pâine iau, să pot zbura./ Cât de pe flori albina ia./ Dar tot eu sunt și judecat/ Că, trândăvind, m-am îmbuibat./ Nici nu știu, iată, în chinul meu./ De-am mai trăit!/ Vestește-L, mamă, pe Dumnezeu/ Că am murit!/ Ajuns-am a umbla mereu/ În brațe cu mormântul meu./ Și nu știu unde să-l mai pun/ Să am un somn mai lin, mai bun./ Nici nu știu, iată, în chinul meu./ De-am mai trăit!/ Vestește-L, mamă, pe Dumnezeu/ Că am murit!*

Poetul este un mănuiitor perfect al tehnicii lirice, aceasta având rădăcini împlântate adânc în creația folclorică, pătrunde în esența universului și a trăirilor sufletești. Și de această dată simplitatea și profunzimea versului se întemeiază pe polisemia unor vocabule de tipul *a fugi, dragă, pădure, codru, a se ascunde, a smulge, a găsi, a ara, a semăna, grâu, pâine, a ciopli, corabie, amurg, stâncă, a pleca, mare, a uita, stejar, prăvălit, clătinat, apă, adânc, lună, stea, a răsări, a înfrunzi*. O probă edificatoare în această ordine de idei este poemul *Pădure, verde pădure*, elaborat în conformitate cu structura circulară a basmului popular și cu melodicitatea sfâșietoare a cântecului popular, particularitate specifică virtuozității poetice a lui Grigore Vieru: *Draga i-a fugit. Cu altul./ S-a ascuns în*

*codru. Uuu! El a smuls pădurea toată./ Însă n-a găsit-o, nu./ El a smuls pădurea toată/
Și s-o are început./ Și-a arat pădurea toată./ Însă n-a găsit-o, nu./ Semănă pădurea toată./
Din grâu pâine a gătit/ Și-o corabie-și cioplise/ Din stejarul prăvălit./ Și-o corabie-
și cioplise/ Și-n amurgul greu, de stânci,/ A plecat pe mări, s-o uite./ Clătinat de ape-
adânci./ A plecat pe mări, s-o uite./ Dar sub lună, dar sub stea,/ Răsărea la loc pădurea./
Iar corabia-nfrunzea.*

În același timp, pentru Grigore Vieru, noțiunea „poet” este purtătoare a unor semnificații profund naționale, acesta fiind, în conștiința neamului, purtătorul de datini, de însemne și tradiții milenare, depozitarul spiritualității generale și al armoniei inițiale, moment care traversează cea mai mare parte a poemelor sale. Tocmai din această conștiință își trage originea excepțională sa forță de persuasiune, cu un accent eminamente de natură tragică. Întru susținerea celor afirmate este edificator poemul *Casa părintească: Ascultați-mă, surori, pe mine./ Și voi, frații mei, ce vă sfădiți: E păcat, nu-i drept și nu e bine/ Să vinzi casa care te-a-ncălzit./ Bani ne-ar trebui la fiecare./ Toți avem copii și vremea-i grea./ Însă cum să vinzi fereastra oare./ Cea la care maica te-aștepta?!/ Casa părintească nu se vinde./ Nu se vinde tot ce este sfânt./ Din atâtea lucruri dragi și sfinte/ Ochii mamei încă ne privesc./ O vom da și vor schimba lăcata/ Și vor pune și ferestre noi./ Și trecând pe lângă ea vreodată./ Va privi ca la străini la noi./ Casa părintească nu se vinde./ Nu se vinde tot ce este sfânt./ Din atâtea lucruri dragi și sfinte/ Ochii mamei încă ne privesc./ Vom pleca și noi cândva din viață/ Și părinții sus ne-or întreba/ Ce mai face casa lor cea dragă./ Cine are grijă azi de ea.* De altfel, casă părintească este asociată cu Patria însăși și devine, în poezia lui Vieru, o existență în jurul căreia gravitează tot micro- și macrocosmosul uman, iar acestuia i se atribuie o pondere mitică și se transformă în spațiu în care, întors din lume, „ești alb de duminică”. Cu alte cuvinte, casa copilăriei devine centrul existenței umane, spațiul de joncțiune al tuturor durerilor și bucuriilor omenești, iar satul natal, acesta de când lumea, constituie spiritul național al tuturor timpurilor, rațiunea existențială a neamului românesc. Ideea în cauză este sugerată de *arbori, izvoare, vatră, ulițe, munți* etc., toate aceste elemente contribuind la transformarea amintirilor în realitate palpabilă: *Scot apă./ Mă uit în fântână/ Ca în istorie./ Strig și mi se răspunde./ Vântul suflă curat/ Dinspre munți./ Te poți vedea în el/ Ca-n oglindă....* În fine, poetul, rostind, ca în miturile populare, aceste adevăruri primordiale, consideră, în poemul *Între Orfeu și Hristos*, că misiunea lui și-a atins ținta: *Pentru că a văzut, ochiul meu a murit./ Lacrima: piatră funerară/ Pe mormântul ochiului meu./ Va veni alt cer./ În altă lume se va deschide/ Ochiul meu, dând piatra la o parte.* Întrucât poetul nu este tentat să descrie, nici să picteze în peisaj, ci să sugereze anumite stări subiective, el apelează la metafora impresivă pentru a sugera spiritul băștinei sale, unde răposaii sunt chipuri care se văd doar cu sufletul și fac legătura cu fondul abisal din istoria neamului nostru: *Oamenii la noi/ Primăvara/ Scot din malul Prutului/ Lut pentru casă./ Îi scot pe străbunii noștri/ Prefăcuți în lut./ Pe urmă/ Frământă, dureros, lutul/ Până când le sângeră picioarele./ Apoi/ Femeile pictează pe horn/ Cocoși și flori stilizate (Casă).*

Am putea spune că poezia lui Grigore Vieru de până la 1989 se produce într-un cadru domestic-naturist, la intersecția dintre Casa ocrotitoare și Natura mângâietoare. Când își abandonează matricea, casa părintească, poetul, ca un fiu risipitor, are muștrări de conștiință, se acuză de ingratitude și îi cere iertare casei „de pe margine de Prut”, pe care a văduvit-o de prezența lui și de aceea a Mamei. Cum am putea explica altfel această autentică elegie filială din *Casa mea*, exprimată, aparent, în versuri naive și cuvinte banale: *Tu mă iartă, o, ma iartă./ Casa mea de humă, tu./ Despre toate-am scris pe lume./ Numai despre tine nu./ Să-ți trag radio și lumină/ Ți-am făgăduit cândva/ Și că fi-vom împreună/ Pieptul meu cât va sufla./ Dar prin alte case, iată./ Eu lumina o presor./ Alte case mă*

ascultă/ Când vorbesc la difuzor.// Ți-am luat-o și pe mama/ Și-ați rămas acuma, ia./ Vai, nici tu în rând cu lumea/ Și nici orășancă ea.// Las' că vin eu cu bătrâna/ Și nepotul o să-l iau/ Care pe neprins de veste/ Speria-va-ți bezna: „Hau!”// Și vei râde cu băiatul/ Ca doi prunci prea mititei./ Și vei plânge cu bătrâna/ De dor, ca două femei.// Și vei tace lung cu mine/ Cu văz tulbur și durut./ Casă văduvă și tristă/ De pe margine de Prut. Mai întâi, să evidențiem prospețimea și profunzimea versului „cu văz tulbur și durut”, iar apoi să constatăm naturalețea analogiei practicate de autor: întrucât Casa este leagănul copilăriei și însoțește omul pe parcursul întregii vieți, e natural ca ea să fie umanizată, în viziunea accentuat folclorică a poetului, din care considerente poetul îi vorbește ca unei ființe iubite sau neveste părăsite de bărbatul rătăcitor prin alte așezări; și îi promite, drept compensație, bucurii de ocazie.

Poetul, practicând un polisemantism spiritualizat, obține un lirism polivalent pentru substantivul *mamă* care, prin similitudine semantică, devine un simbol al patriei, inclusiv al României, al cuvântului, al logosului sau al limbii române în genere, al demnității naționale românești, iar sensul primar al vocabulei *mamă* se extinde până la dimensiunea semantică de zeitate, de ființă protectoare, de dor, de jertfă a zidirii etc. Cu alte cuvinte, poetul, în pofida cenzurii sovietice practică cu ardoare de unele cozi de topor autohtone, a reușit să valorifice cu deosebită măiestrie subtilitățile profunde ale limbii române, fără a provoca motive de a fi culpabilizat de intenții naționaliste sau filoromânești. În poemul *De leagăn*, Grigore Vieru reușește să profileze, pe același plan cu chipul sfânt al mamei, icoana emblematic românească a lui Mihai Eminescu: *Hai, puuiu, nani-na./ Că mama te-a legăna./ Că mama te-a legăna./ Pe obraji, pe geana sa./ Pe un spic frumos de grâu/ Și pe val adânc de râu./ Pe-amiros de măr, pe-o stea./ Pe-o crenguță de sașla./ Pe răsuflet cald de doină/ Și pe tremur lin de horă./ Pe ram verde de stejar./ Pe coamă de armăsar./ Pe doi faguri dulci, mustoși./ Într-un clopot de strămoși./ Pe-amintirea lui bunicu./ Pe nesomnul lui tăticu./ Pe un vers de Eminescu./ Pe pământul ce-l iubescu./ Să-l iubești și tu așa./ Hai, puuiu, nani-na.* Eroul liric al lui Grigore Vieru se vede nemuritor, ca feți-frumoșii din poveste sau ca haiducii de odinioară, sfidează moartea și numai suferința patriei-mamă îi îndurerează sufletul, așa cum afirmă în poemul *Doină*: *De moarte nu mă tem./ Mă tem de suferința mamei/ De o vedea că nu-s./ De moarte nu mă tem./ Dar cine, cine, dulceo./ Iubi-te-va mai mult?// De moarte nu mă tem./ Dar cum să-mbrace sufletu-mi/ Celalt, al bolșii trup?/ Căci sus e nesfârșit adâncul./ Iar sufletu-mi e doară/ Cât ochiul tău cel umed.// De moarte nu mă tem./ Mă tem să nu apese trupu-mi/ Suflarea de izvor./ De moarte nu mă tem./ Dar cântă pasărea pe ram/ și lunca nu mă știe.* Mai mult, poetul manifestă o atitudine sfidătoare față de moarte, cuvântul respectiv fiind împovărat cu o multitudine de sensuri și conotații, astfel încât moartea pentru el este o inexistență, un antiom, o neființă fără mamă și fără copii, o lipsă de perspectivă, așa cum constată, cu inflexiuni lamentabile, pline de compasiune, de milă nedisimulată și lipsite de ură sau de dispreț, în poemul de mai jos: *Nu am, moarte, cu tine nimic./ Eu nici măcar nu te urăsc/ Cum te blestemă unii, vreau să zic./ La fel cum lumina pâărăsc./ Dar ce-ai face tu și cum ai trăi/ De-ai avea mamă și-ar muri?!/ Ce-ai face tu și cum ar fi/ De-ai avea copii și-ar muri?!/ Nu am, moarte, cu tine nimic./ Eu nici măcar nu te urăsc./ Vei fi mare tu, eu voi fi mic./ Dar numai prin propria-mi viață trăiesc./ Nu frică, nu teamă –/ Milă de tine mi-i./ Că n-ai avut niciodată mamă./ Că n-ai avut niciodată copii.*

În viziunea poetului *mama*, *patria* și chiar *piatra*, ca simbol al dăinuirii noastre pe acest plai, sunt sinonime, având aroma și culoarea pâinii calde, fiind în același timp elementele primordiale ale existenței noastre ca neam și ca ființe umane în procesul firesc de alternare a zilei cu noaptea: *Piatra asta e o pâine caldă./ Vântul ăsta e un vin domnesc./ și pelinul – busuioc sălbatic. // Vine ziua aurindu-mi pâinea./ Vine seara aromindu-mi*

vinul./ Vine mama îndulcindu-mi gândul. (Patria). Tot pe linia primordialității, a originii adamice se înscrie și poezia *Dar mai întâi*, în care **omul** e identificat cu elementele și fenomenele dătătoare de viață și de continuitate pe aceste meleaguri – *sămânța, tunetul, ploaia, lumina, osul fratern, brăzdarul, doina, pământul strămoșesc*: *Dar mai întâi/ să fii sămânță./ Tunet să fii./ Ploaie să fii./ Lumină să fii./ Să fii os/ de-al fratelui tău/ retezat de sabia dușmană./ Brăzdar să fii./ Doină să fii/ Ca să ai dreptul/ a săruta acest pământ/ îndurerat/ de-atâta rod*. Pentru poet mâna **Mamei-Patrii** este coroană-mpărătească pe fruntea fiului, ca simbol al vechimii și dăinuirii noastre în perimetrul carpatic-danubian-nistean: *Când m-am născut, pe frunte eu/ Aveam coroană-mpărătească:/ A mamei mână părintească./ A mamei mână părintească./ Duios, o, mână ei întâi/ Cu mâna dragei mele fete/ S-au întâlnit la mine-n plete./ S-au întâlnit la mine-n plete./ Copii am. Dar și-acum, când/ Vin zorii noaptea s-o destrame./ Găsesc pe frunte mâna mamei./ Găsesc pe frunte mâna mamei./ O, mână ei, o, mână ei./ O, mână ei, ca ramul veșted./ A-mbătrânit la mine-n creștet./ A-mbătrânit la mine-n creștet*. Poetul ajunge să explice tăcerea **Mamei-Patrii** prin comparații de o inegalabilă intensitate lirică: *Tăcută/ Ești, draga mea mamă./ Tăcută./ Ca mierla/ Ce-nhamă, deshamă./ Ca mierla./ Ca frunza/ Când merge la coasă./ Ca frunza./ Ca iarba/ Când șade la masă./ Ca iarba./ Ca steaua/ La moară când duce./ Ca steaua./ Ca piatra/ Ce-aminte-și aduce./ Ca piatra. (Tăcerea mamei)*. În poezia lui Grigore Vieru mama este, așadar, un simbolul polivalent și polisemantic, care produce reverberații nebănuite de suflet românesc: *Pe izvor cu val de verde/ Suflet sună, gând se vede./ Tot ce-i veșnic și frumos./ Ce-i frumos, e domnesc os!/ Pe izvor cu val de bine/ Doină crește, dor tot vine./ Tot ce-i dor e neșor./ Chiar de vine pe izvor! (Izvorul mamei); – Pe făg dulce-amărât/ Arde, mamă, alba-și stea./ Te uitași la ea atât/ Încât semeni azi cu ea./ Ziua, noaptea, la apus./ Ardeți către tot ce-i sfânt./ Luminând pe rând de sus/ Fața cestui vechi pământ./ – Ardem. Căci în lung și-n lat/ Nu-i mai tragic nenoroc:/ Stea cu foc înstrăinat/ și durere fără loc. (Steaua mamei)*. În plus, simbolul mamei, ca și pământul matern, este de natură salvatoare și de origine mitică, asociindu-se, într-un fel, cu geniul orfeic: *Să cânte pot (credeam) și șarpii./ I-am pus ca grave strune harpii./ Alătura de coarda poamei/ și sfântul fir de păr al mamei./ Cu harpa stam sub mere coapte./ Ei blând cântau. Ci-n neagra noapte./ Trecând prin codru, singuratec./ Ei prinse-a șuiera sălbatec./ Săreau să-mi muște mâna, fața./ Să-i sugă cântecului viața./ Sunai al mamei păr sub cetini./ Veniră-n fugă-atunci prieteni./ Când mă trezisem ca din vise./ Văzui c-o strună-ncăruntise. (Harpa)*. Atunci, când românii basarabeni erau supuși rusificării și mancurtizării, această politică nu însemna altceva decât *uitarea cuvântului mamei*, realitate surprinsă veridic de poetul Grigore Vieru chiar în cunoscutul poem ce poartă titlul *Cuvântul Mamei*: *Pruncii îl zuruie./ Bătrânii îl visează./ Bolnavii îl șoptesc./ Munții îl gândesc./ Fricoșii îl strigă./ Orfanii îl lacrimă./ Răniții îl cheamă./ Iar ceilalți îl uită./ O, Mamă! O, Mamă!*

Uneori, poetul este dominat chiar de conjugarea „paradoxurilor planetare”, dar își manifestă această preocupare în inconfundabilul, intimul și profundul său mod liric: *Prin văi cu ierbi de brumă turma/ Își paște tragic sieși urma./ În fluier intră frigul, ura./ Pe unde a ieșit căldura./ și-n loc de frunze, pe meleaguri./ Din cosmos curg foșniri de steaguri./ Visarea crește, cerul scade./ Pe mări deodată Newton cade./ Mistrețul roade doina veche./ Se trage crucea de ureche./ și-mi alipesc, uitând necazul./ De steaua cea de pradă-obrazul. (Paradoxuri planetare)* sau *Copiii leșină, nu-i bine./ Și moarte picură din nori./ Și chiar izvorului îi vine/ Un fel de greață uneori./ Atâtea vorbe și minciuni./ Atâtea seci promisiuni!! De ce-ai dat, Doamne, grai la om./ Iar nu la floare și la pom?!/ A prins a înălbi./ Precum ninsorile./ Și tinerețea mea!/ Mai bine ar vorbi/ În lume florile./ Iar omul ar tăcea!! E falsă mila ori e mută./ Iar crucea de la piept e joc./ În moarte tot mai mulți*

se mută./ Vazând că-n viață nu au loc./ Atâtea vorbe și minciuni./ Atâtea seci promisiuni!! De ce-ai dat, Doamne, grai la om./ Iar nu la floare și la pom?!! A prins a înălbi./ Precum ninsorile./ Și tinerețea mea!! Mai bine ar vorbi/ În lume florile./ Iar omul ar tăcea! (De ce-ai dat, Doamne, grai la om).

Și dacă a venit vorba despre paradoxurile planetare, să nu uităm că Grigore Vieru este înzestrat cu harul divin de a transforma în poezie chiar și lucrurile banale, apoetice în aparență, așa cum procedează în poezia *Formular*, care, prin profunzimea sincerității și lirismului, produce în suflet regrete și inacceptare categorică a pierderii oamenilor dragi: – *Numele și prenumele ?/ – Eu.// – Anul de naștere ?/ – Cel mai tânăr an:/ Când se iubeau/ părinții mei.// – Originea ?/ – Ar și samăn/ Dealul acel din preajma codrilor./ Știu toate doinele.// – Profesiunea ?/ – Îmi iubesc plaiul. // – Părinții ?/ – Am numai mamă. // – Numele mamei ?/ Mama. // – Ocupația ei ?/ – Așteaptă.// – Ai fost supus/ judecății vreodată ?/ – Am stat niște ani închis:/ în sine.// – Rubedenii peste hotare ai ?/ – Da. Pe tata. Îngropat/ în pământ străin. Anul 1945.*

Poetul și-a creat, așadar, o mitologie personală, în care chipul mamei este pilonul existențial al poeziei sale, suficient fiind să constatăm că din trei poezii una are ca motiv poetic figura mamei, care, în creația lui Grigore Vieru, capătă dimensiuni ideale și polyvalente, realitate determinată de un fapt biografic tragic: poetul nu și-a cunoscut părintele, mort în război, din care cauză el și-a orientat energia integrală a sentimentelor filiale în direcție maternă. Din aceste considerente Grigore Vieru, în elegia *Ai două inimi, mamă*, proiectează imaginea mamei în spațiul cosmic, dincolo de limitele planetare: – *Pe fag dulce-amărât/ Arde, mamă, alba-ți stea./ Te uitași la ea atât/ încât semeni azi cu ea (Steaua mamei), transformând o situație monstruoasă într-un gest sublim – o inimă pentru Bucurie, iar alta pentru Durere: Ai două inimi, mamă!! Se văd în ochii tăi/ Ca spice mari și coapte/ Ce sub un cer de arșiți/ Se scutură uitate/ Pe sfintele lor vii.* Poezia lui are pronunțate accente imnice care alternează cu nuanțele melancolice, lamentabile, atunci când nimic nu poate suplini dispariția mamei: *Nu-mi mai e dor de nimic, mamă./ Numai de tine mi-i dor (Litanii pentru orgă).* Mama este, în viziunea poetică a lui Grigore Vieru, începutul tuturor celor văzute și nevăzute, elementul primordial al existenței, continuitatea spațială și temporală a neamului, adică pământul matern, mama-neamul, mama-graiul, mama-cântecul, mama-izvorul, mama-pâinea, mama-cuvântul, mama-tăcerea; mama-iubirea etc., iar iubirea maternă întrece iubirea tuturor femeilor, drept probă supremă servind faptul că numai mama acceptă să fie adusă jertfă în numele creației, făuririi, aidoma Anei din balada populară *Meșterul Manole*: *Pe mine/ mă iubeau toate femeile./ Mă simțeam puternic și sigur./ Ca Meșterul Manole/ am cutezat/ să ridic o construcție/ care să dăinuie veșnic./ Am început lucrul/ și le-am chemat la mine/ pe toate:/ pe Maria, pe Ana,/ pe Alexandra, pe Ioana.../ Care va ajunge întâi./ pe-aceea-n perete o voi zidi./ Dar din toate femeile/ a venit una singură:/ Mama./ – Tu nu m-ai strigat,/ fiule?! (Mică baladă).*

În virtutea unor circumstanțe istorice concrete, specifice mai ales realității basarabene, Grigore Vieru a devenit un poet tribun, preluând, de unul singur, misiunea colectivă de a reprezenta, susține, proteja și promova valorile naționale și spirituale ale românilor basarabeni aflați sub dominație sovietică. Ca urmare, publicul basarabean l-a urcat pe Grigore Vieru pe soclul aspirațiilor naționale și sociale și l-a citit (și continuă să-l citească) nu atât pentru particularitățile inedite ale scrisului său, cât pentru rezonanța socială, colectivă a unor teme, subiecte, simboluri naționale etc. ce pot fi regăsite în poezia acestuia. Astfel, Grigore Vieru califică Poetul drept „*acest duh al vieții*” care încorporează într-o singură ființă un tribun și un ascet. În ipostaza de ascet, Grigore Vieru e un liric, un afectiv, un patetic, un apropiat cântului în esența lui visătoare, de unde aluviuni folclorice, un om de o pasiune calmă cu aspirații general-umane;

iar în ipostaza de tribun se conturează omul de acțiune destinat să devină personalitate focalizantă, incendiatoare sau chiar personalitate întemeietoare. Fiind conștient de presiunea așteptărilor colective, poetul își modifică și își adaptează tematica și ritmul liricii sale în conformitate cu această presiune colectivă, ajustează sau compensează realitatea istorică, proiectând-o, în imaginația poetică, fie spre un trecut liber și demn, fie spre un viitor râvnit, eminamente distinct în raport cu prezentul vitreg. În acest sens este edificator poemul *Pentru ea*, poezie imnică consacrată limbii române: *Pentru ea la Putna clopot bate,/ Pentru ea mi-i teamă de păcate,/ Pentru ea e bolta mai albastră/ Pentru limba, pentru limba noastră./ Dumnezeu prima oară/ Când a plâns printre astre,/ El a plâns peste Țară/ Cu lacrima limbii noastre!/ Pentru ea ninsori se cern din spații,/ Pentru ea puternici sunt Carpații,/ Pentru ea e caldă vatra poamei/ Pentru limba, pentru limba mamei./ Pentru ea noi văruim pereții,/ Pentru ea mai sunt răniți poezii,/ Pentru ea cresc florile visării/ Pentru limba, pentru limba Țării./ Dumnezeu prima oară/ Când a plâns printre astre,/ El a plâns peste Țară/ Cu lacrima limbii noastre!* *Generația resurecției din Basarabia nu își pune prea multe probleme moderniste sau postmoderniste înainte de 1990, aici problema fundamentală constituind-o lupta pentru salvarea și cultivarea limbii române, pentru păstrarea identității și demnității naționale, pentru supraviețuirea estului românesc dintre Prut și Nistru; în această luptă, în această rezistență antisovietică, dusă de intelectualitatea românească din Basarabia, reperul, idealul, simbolul, focul sacru pentru cauza națională se întrezărește prin Eminescu, prin geniul eminescian. Tocmai din această cauză Grigore Vieru și colegii săi și-au ales, și-au stabilit, între obiectivele fundamentale, arzătoarea, mistuitoarea misiune de a cultiva limba română, de a atinge lamura limbii literare române din poezia eminesciană. Acest deziderat capătă reverberații intime și îndurerată expresie lirică în poezia cu titlul: *În limba ta: În aceeași limbă/ Toată lumea plânge,/ În aceeași limbă/ Râde un pământ./ Ci doar în limba ta/ Durerea poți s-o mângâi,/ Iar bucuria/ S-o preschimbi în cânt.// În limba ta/ Ți-e dor de mama,/ și vinul e mai vin,/ și prânzul e mai prânz./ Și doar în limba ta/ Poți râde singur,/ și doar în limba ta/ Te poți opri din plâns.// Iar când nu poți/ Nici plânge și nici râde./ Când nu poți mângâia/ și nici cânta./ Cu-al tău pământ,/ Cu cerul tău în față,/ Tu taci atunci/ Tot în limba ta. Dragostea pentru limba română și lupta lui Grigore Vieru pentru repunerea limbii române în drepturile ei firești justifică calificativul de pontif al limbii române pe care i l-au atribuit contemporanii. Pentru Grigore Vieru, Basarabia, inclusiv limba română, era, în componența imperiului sovietic, „un copil înfășat în sârmă ghimpată”.**

Se știe că volumul de versuri *Numele tău* constituie o cotitură radicală în creația poetului. Pe lângă valoarea poetică propriu-zisă a poemelor incluse în acest volum, să reținem că trei poeme din volum sunt intitulate *Tudor Arghezi*, *Lucian Blaga* și *Brâncuși*, iar alte două sunt închinată lui Nicolae Labiș și Marin Sorescu. Asemenea dedicații apar pentru prima oară în lirica basarabeană de după cel de-al doilea război mondial.

Grigore Vieru a fost portdrapelul celor care au luptat pentru limba noastră cea română, pentru grafie latină, pentru drapel tricolor, pentru *Deșteaptă-te, române!* Astăzi toate acestea par niște patetisme căzute în desuetudine, dar în urmă cu 20 de ani ele erau rădăcina de foc a identității și supraviețuirii Basarabiei ca pământ românesc.

Examinând versurile lui Grigore Vieru din perspectiva polisemiei unităților lexicale utilizate, am ajuns la concluzia că poezia poate fi definită drept o rugă adresată divinității prin care poetul pledează pentru reconstituirea unității naționale sub egida limbii române. Fiind conștient de importanța limbii pentru unitatea unui popor, poetul face din iubirea față de limba română tema centrală a creației sale. Poezia sa este, pe de o parte, un altar pe care poetul se dăruiește întru unitatea poporului român și, pe de altă parte, un sanctuar al sacrificiului. Tocmai din acest spirit de altruism total, Grigore Vieru devine un simbol

al credinței în perspectiva unității poporului român. De altfel, poemele sale constituie un program literar, materializat într-un imn al uniunii de suflet și simțire al poporului român. Poezia este scrisă sub semnul redefinirii unui adevăr privind identitatea și unitatea noastră națională și lingvistică, adică poetul reconstituie și redefinesc frăția de sânge și de limbă a românilor. Altfel spus, opera lui constituie o mare contribuție la reunificarea unei mentalități naționale, lingvistice și spirituale pe care inamicii neamului nostru au dorit să o nimicească. Astfel, discursul lui Grigore Vieru, în egală măsură cel liric și cel publicistic nu s-a diferențiat sau singularizat niciodată de activitatea socială a unui creator îngrijorat de tentativele de disipare a conștiinței naționale, opera lui fiind expresia unui spirit incendiar, care a aprins cuvinte pentru a lumina Limba Română și Neamul Românesc. Ca **poeta militans**, Grigore Vieru îndeamnă poporul să se ridice la luptă împotriva terorii sovietice și acest îndemn capătă rezonanța de bronz al clopotelor „de mobilizare” din vremea lui Ștefan cel Mare, reverberând într-un veritabil imn național: *Tu, preschimbată într-o gară./ În care cine vrea coboară./ Prin care cine vrea se plimbă./ Scuișând în datini și în limbă./ Schimbată crud de minți demente./ În cruce de experimente./ Îți bat piroane-n mâini, picioare./ Te stingi și parcă nu te doare./ Ridică-te din suferință/ și din cazonă umilință !/ Ridică-te, Basarabie./ Trecută prin foc și sabie./ Bătută ca vita, pe spate./ Cu biciul legii strâmbate./ Cu lanțul poruncitoarelor strigăte./ Ridică-te! Ridică-te! Ridică-te! Ridică-te!* Cu toate acestea, Grigore Vieru nu a avut niciodată pretenția de om politic sau de tribun popular. Acest lucru este enunțat chiar de poet, când susține, cu regret, într-un interviu că *această lume, când apar în fața ei, așteaptă de la mine o concluzie politică, o condamnare politică, și mai puțin un poem nou, și asta mă doare cel mai mult. Dacă m-ați ridicat în stima dumneavoastră ca pe unul dintre poezii preferați, stimați-mă ca poet, nu-mi puneți pe umeri atâtea poveri politice. Eu nu sunt un tribun, sunt liric, tragic, prăpăstios dacă vreți, dar nicidecum un pamfletist politic.*

Grigore Vieru a avut întotdeauna conștiința apartenenței sale la literatura română, conștiința de exponent al românității, cum anterior făcuseră predecesorii săi (Eminescu, Coșbuc, Goga etc.). Astfel, într-un catren fără titlu, Grigore Vieru se autoetichetează ca: *Noros ori clar ca o amiază./ Eu sunt poetu-acestui neam/ Și-atunci când lira îmi vibrează./ Și-atunci când cântece nu am...*

Așadar, în cele de mai sus am examinat succint efectele poetice ale poeziei lui Grigore Vieru obținute doar ca urmare a utilizării măiestrite a polisemiei unităților lexicale și rămâne să analizăm, în viitor, tot spectrul poetic al versului vierian prin prisma mutațiilor semantice ale unităților de vocabular.

SUMMARY

The author examines the poetic effects of the poetry of Grigore Vieru obtained only as a result of the managed using of the polysemy of lexical units. Thus, “mother”, “source”, “earth”, “village” and “house” gets in Grigore Vieru’s lyric the significance of sacred themes. Even the ordinary things are transformed in poetry by his divine grace. Grigore Vieru is a poet who assumes the mission to protect and promote the national and spiritual values of the basarabian Romanians who are dominated by the Soviets, a poet who wants to save and cultivate the Romanian language.